

Wijsheid uit Zwolle

Praatje bij de presentatie van het rapport Safe H(e)aven, meedoen en meetellen in laagdrempelige buurtprojecten, onderzoekers hogeschool Viaa

Margo Trappenburg

27 juni 2018, Zwolle

Dames en heren,

Veel dank dat ik hier vandaag een praatje mag houden bij de presentatie van een rapport dat ik met veel plezier heb gelezen. Er zit heel veel in dat rapport en daar gaan de onderzoekers vast zelf zo uitgebreid op in. Ik heb er drie belangrijke lessen uitgehaald. Eén voor ons allemaal, als mensen. En twee voor beleidsmakers, ambtenaren, bestuurders en politici. U zult misschien zeggen: wat een rare verdeling, waarom nu weer twee lessen speciaal voor die groep, maar ik werk aan een bestuurskunde-opleiding, dus ik ben extra alert op lessen die ik kan meegeven aan mijn studenten. Ter compensatie begin ik met de les voor ons als mensen.

Ik heb hem hier handzaam voor u neergezet als een tegeltjeswijsheid: les 1. Oppervlakkigheid is prima.

De meesten van ons zijn opgevoed met het idee dat we moeten streven naar diepgaande contacten. We moeten niet oppervlakkig verliefd worden op het eerste beste mooie meisje of de eerste beste leuke jongen, nee, we moeten elkaars diepste zielenroerselen leren kennen, we moeten met elkaar praten over onze dromen en onze angsten, over de zin van het leven, over ingewikkelde relaties met onze ouders of broers en zussen. We moeten elkaar steunen in tijden van ziekte en verdriet, we moeten elkaar bijstaan in het uur van onze dood. We moeten streven naar diepe vriendschappen met echte vrienden, die elkaar alles vertellen, bij wie we altijd terecht kunnen, vrienden die we honderd procent vertrouwen. Vandaar dat veel mensen een beetje schamper doen over facebook contacten: iemand die je twee keer gezellig hebt gesproken op vakantie toevoegen op facebook en dan feliciteren met haar verjaardag of met een nieuwe baan? Dat is geen echte vriendschap; dat is een oppervlakkig online contact dat alleen Facebook vriendschap durft te noemen.

Het Safe Haven rapport leert ons dat het anders ligt. Ons leven zit vol met oppervlakkige contacten. We maken een praatje bij de bakker over krentenbrood met kerst. We zeggen hallo tegen andere ouders op een ouderavond op de basisschool. We groeten de burens in onze straat en we feliciteren hen als hun zoon z'n diploma heeft gehaald. We leggen een mede-treinreiziger uit hoe je op Utrecht Centraal moet lopen om de aansluitende trein te kunnen halen. We complimenteren de schoonmaker op het werk als onze kamer extra netjes is schoongemaakt. We groeten medewandelaars in het bos op een mooie zondagmiddag. We zeggen iets liefs tegen een collega die haar vader heeft verloren, ook al kennen we haar niet zo goed en ook al kunnen we niet veel meer doen dan een klusje van haar overnemen. Allemaal oppervlakkige contacten en desalniettemin waardevol. Het Safe haven rapport laat ons zien hoe je je gemeente zo kunt inrichten dat ook mensen met een verstandelijke beperking, hersenletsel of een psychiatrische aandoening deel uit kunnen maken van dit web van waardevolle oppervlakkige contacten. Dat doe je door multifunctionele ruimten te creëren, of – in de termen van het rapport – laagdrempelige buurtprojecten.

Een wijkboerderij in Zwolle en een buurtsteunpunt in Dalfsen, waar mensen met een psychiatrische aandoening kunnen werken en waar mensen zonder beperking naar toe gaan met hun kinderen of kleinkinderen, om de dieren te aaien of te bekijken. Of om koffie te drinken in de ontmoetingsruimte. Welzijnsorganisaties organiseren er af en toe een feest: paaseieren zoeken voor de kinderen, een schaapscheerdersfeest. Kinderen van de naschoolse opvang komen er spelen. Een leerwerkcentrum in Zwartsluis, waar mensen met een verstandelijke beperking, hersenletsel of psychiatrische problematiek leren om klussen te doen zoals fietsen repareren. Dat leerwerkcentrum is tegelijk in gebruik als ontmoetingsplaats voor jonge moeders, het wordt gebruikt als ruimte voor een spreekuur door de huisarts ondersteuner en er worden kunstcursussen aangeboden. Talloze mogelijkheden voor korte oppervlakkige, maar waardevolle contacten tussen mensen die elkaar elders niet zo snel zouden tegenkomen.

In de multifunctionele ruimten is de ongeschreven regel dat allerlei varianten van kwetsbaarheid voorkomen, maar dat daar zo min mogelijk over wordt gesproken. Het gaat er niet over diagnoses en problemen. Mensen hebben het over laagdrempelige

gespreksonderwerpen, zoals bijvoorbeeld het weer. De onderzoekers wijzen er op dat oppervlakkig contact voor mensen met beperkingen vaak ook minder bedreigend is dan veeleisende 1-op-1 contacten die “veel energie vragen en moeilijk kunnen zijn”. Mensen met beperking bleken het soms lastig te vinden als mensen zonder beperking zich teveel bemoeiden met de inhoud van hun activiteit; sommigen hadden behoefte aan een prikkelarme plek om zich terug te kunnen trekken als het te druk of te onrustig voor hen werd. Zo vertelde een cliënt met beperking over een medebezoekster zonder beperking:

“Ja, ze is nogal druk. Ik heb meestal nogal moeite met drukke mensen. Als ze er eventjes is vind ik het wel leuk. Maar dan ga ik me soms ook eventjes afzonderen. Even lekker de rust.” (MB)

Oppervlakkig contact is prima, niet als opstapje naar een intensieve vriendschap of een langdurige mantelzorgrelatie, maar gewoon op zichzelf, als zodanig: prima. Dat is les 1.

Les 2 is – als gezegd – vooral bedoeld voor politici, bestuurders, ambtenaren en beleidsmakers. Die zijn naar hun aard geneigd te denken in termen van doelen en middelen. Je wilt overgewicht bestrijden bij burgers en dus leg je fietspaden aan, of je maakt het voor mensen aantrekkelijk om lid te worden van een sportclub. Je wilt de sociale cohesie tussen burgers met en zonder migratie-achtergrond bevorderen en daarom organiseer je een voetbaltoernooi tussen zwarte en witte scholen. Of je sponsort een buurtbarbecue. Je wilt dat mensen met beperkingen zich geaccepteerd voelen in de buurt en dus subsidieer je een wijkboerderij of een leerwerkplaats, zoals hier in Overijssel. Dat doel-middelen denken van bestuurders en beleidsmakers veronderstelt een voor- en nameting.

Vóór de gratis sportclub en het nieuwe fietspad waren zoveel mensen te zwaar en daarna was dat percentage gedaald.

In 2015 hadden burgers met en zonder migratieachtergrond vooroordelen over en weer, maar na het voetbaltoernooi en de buurtbarbecue zijn die vooroordelen grotendeels verdwenen.

In 2013 voelden veel mensen met een beperking zich niet thuis in de buurt en hadden mensen zonder beperkingen vaak een negatief beeld van mensen met beperkingen. Maar sinds de wijkboerderij of de leerwerkplaats zijn ze over en weer vrienden en komen beide groepen regelmatig bij elkaar over huis. Als mensen met beperkingen hulp nodig hebben kunnen ze een beroep doen op hun nieuwe vrienden en kennissen.

Het Safe haven rapport laat zien dat het zo niet werkt. Ik citeer de onderzoekers.

Er heerste grote consensus onder zowel de mensen met- als zonder beperking: ze gaven (steeds weer) aan dat er geen één-op-één contact plaats vond buiten het buurtproject. En, misschien nog wel belangrijker, ze gaven ook aan dat ze hier ook geen behoefte hebben. De belangrijkste reden van beide groepen was dat ze privécontacten en contacten op de plek van elkaar gescheiden willen houden. Ze zien elkaar niet als vrienden, die ook thuis afspreken. De relatie is eerder te vergelijken met een werkrelatie, beperkt tot de projectvloer of met het contact met kennissen, die niet bij elkaar over de vloer komen, maar elkaar elders ontmoeten en daar prettig contact hebben.

Buurtbarbecues, straatfeesten, voetbaltoernooien, wijkboerderijen en leerwerkplaatsen zijn waardevol op zichzelf; ze zijn leuk en gezellig en dat is genoeg. Ze zijn een doel, ze zijn geen middel om een doel te bereiken. Je mag best hopen dat ze ook een soort uitstralingseffect hebben op voetballende schoolkinderen, buurtbewoners met en zonder migratieachtergrond of buurtbewoners met en zonder beperking, maar je moet ze niet primair beschouwen als middel om allerlei andere dingen te bereiken. Soms vinden mensen via dit soort projecten een baan of een baantje. Soms lopen ze er de liefde van hun leven tegen het lijf. Een enkele keer ontstaat er een waardevolle vriendschap. Maar als dat niet gebeurt zijn buurtbarbecues, voetbaltoernooien en multifunctionele ruimten als de wijkboerderij in Zwolle en de leerwerkplaats in Zwartsluis nog steeds waardevol als bronnen van laagdrempelig, kort, oppervlakkig contact en als bron van plezier. Ze zijn wat ze zijn, en al die andere dingen zijn toevallige bijeffecten waar je niet op moet rekenen.

In het verlengde daarvan ligt les 3. Sinds de jaren negentig is het in kringen van beleidsmakers maar ook bij patiënten en patiëntenorganisaties mode om veel te verwachten van persoonsgebonden financiering. Kinderen met leerproblemen krijgen een eigen rugzakje. Patiënten kopen zorg in met een persoonsgebonden budget. Mensen met een chronische aandoening hebben op basis van een indicatie recht op hulp. Mensen met een beperking hebben recht op begeleiding bij het zoeken naar

betaald werk. Hoewel de decentralisaties van 2015 gemeenten veel ruimte geven om zorg en welzijn in te richten naar eigen inzicht bespeuren de onderzoekers nog steeds restanten van deze persoonsvolgende financiering.

Individuele budgetten zorgen ervoor dat de ondersteuning gericht is op het individu. Het meer collectieve aspect, zoals de toegankelijkheid van de plek of het aantrekken van vrijwilligers, komt hierdoor vaak op het tweede plan.

Waar er wel sprake is van budget gericht op collectief werken, is de begeleiding van de mensen met beperking als groep meer gericht op contact met mensen zonder beperking. Bijvoorbeeld in Zwartsluis, waar twee professionals de ruimte hebben om zich (...) bezig te houden met het aantrekken én begeleiden van mensen zonder geïndiceerde beperking. Dat brengt, naast de beoogde contacten, ook extra werk met zich mee voor de professional, zoals het begeleiden van vrijwilligers die zelf ook niet zo sterk zijn, afstemming en aansturing, zorgdragen voor veiligheid van cliënten ten opzichte van de vrijwilligers. Het is dan ook niet verwonderlijk dat wanneer de professional niet voldoende uren heeft om hiermee aan de gang te gaan, het primaire proces van de individuele begeleiding van mensen met beperking voorrang krijgt.

Voor voetbaltoernooien, buurtbarbecues en multifunctionele ruimten als de buurtboerderij en de leerwerkplek is individuele, persoonsvolgende financiering niet de handigste manier. Veel logischer is om de ruimte te betalen en daarnaast professionals aan te stellen die activiteiten organiseren en combineren op basis van collectieve financiering. Die professionals hoeven dan niet bij te houden en te verantwoorden voor wie ze wat van welk geld hebben gedaan en wat daarmee wel en niet is bereikt, ze mogen gewoon laten zien hoe mooi en leuk het was in de multifunctionele ruimte. En hoe moeilijk soms ook, want zorgen voor mensen met een verstandelijke beperking, hersenletsel of psychiatrische problematiek is zeker niet altijd leuk en makkelijk.

Een multifunctionele ruimte, op basis van collectieve financiering. Een multifunctionele ruimte die doel in zichzelf is, niet een opstapje naar netwerkversterking, sociale cohesie, een inclusieve samenleving of een betere wereld. Een multifunctionele ruimte waar hulpverleners, cliënten en bezoekers zien en leren hoe waardevol het is om oppervlakkig contact te hebben. Geen hemel op aarde maar wel een safe haven.

Dat is wat we nodig hebben volgens Alke Haarsma, Monica Stouten-Hanekamp, Alie Velvis, Femmianne Bredewold en Marja Jager-Vreugdenhil, die ik bij deze heel hartelijk wil feliciteren met dit mooie rapport.

